

AUTEURS
MARJAN DE GRUIJTER
INGE RAZENBERG

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

FACTSHEET

Verkenning: Integratiekansen van Eritrese vluchtelingen in Nederland

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Kenmerken van recente Eritrese statushouders in Nederland	4
Wegwijs worden in de gemeente	7
Het dagelijks leven	10
Conclusies en aanbevelingen	13

Inleiding

Deze verkenning gaat over recente Eritrese statushouders: Eritrese vluchtelingen die in Nederland een verblijfsvergunning hebben gekregen en zich in een Nederlandse gemeente hebben gevestigd.

De afgelopen jaren was de instroom van vluchtelingen hoog, met als piekjaar 2015, waarin bijna 60.000 personen in Nederland asiel aanvroegen.¹ Onder hen bevonden zich veel vluchtelingen uit Eritrea.

Kennisplatform Integratie & Samenleving krijgt signalen dat deze Eritreeërs belemmeringen ervaren bij het wegwijs worden en een plaats vinden in de Nederlandse samenleving. Daarnaast bezitten gemeenten en hulpverleners weinig kennis over deze groep, waardoor zij veel vragen hebben over hoe zij Eritreeërs kunnen ondersteunen bij hun integratieproces. Over het algemeen lijkt er een grote afstand te zijn tussen Nederland, de instituties en inwoners enerzijds en Eritrese statushouders anderzijds.

Deze verkenning wil gemeenten en hulpverleners informeren over de leefsituatie van de Eritreeërs die zich recent in een gemeente hebben gevestigd. Het maakt inzichtelijk welke integratiekansen, en belemmeringen, ze ervaren. En hoe gemeenten, instellingen en burgers hun integratie kunnen bevorderen. De focus van deze verkenning ligt op Eritrese vluchtelingen die sinds 2014 naar Nederland zijn gekomen.

Leeswijzer

We spraken met deskundigen die zicht hebben op Eritrea en Eritreeërs in Nederland. Aan de hand van (beperkt beschikbare) literatuur en de inzichten van deze deskundigen schetsen we eerst een beeld van de achtergrondkenmerken van Eritrese statushouders. Daarna laten we aan de hand van interviews met Eritrese statushouders zien welke integratiekansen- en belemmeringen zij (hebben) ervaren na het verkrijgen van hun verblijfsvergunning en vestiging in een gemeente. De conclusies en aanbevelingen kwamen mede tot stand op basis van de uitkomsten van een bijeenkomst over 'de toekomst van Eritrese vluchtelingen in Nederland',² die Pharos en Kennisplatform Integratie & Samenleving organiseerden.

Kenmerken van recente Eritrese statushouders in Nederland

Om zicht te krijgen op de kenmerken van de groep Eritreeërs die zich recent in Nederlandse gemeente heeft gevestigd, of die zich de komende tijd zullen vestigen, hebben we beperkt beschikbare literatuur geraadpleegd en gesproken met deskundigen die zicht hebben op Eritrea en Eritreeërs in Nederland.³ Hieronder beschrijven we onze bevindingen. We bespreken achtereenvolgens de aantallen, de samenstelling van de recente groep Eritreeërs naar geslacht en leeftijd, opleidingsniveau, gezondheid, financiële positie, Eritrese (zelf) organisaties en enkele culturele kenmerken.

Aantallen

Momenteel wonen naar schatting 20.000 personen met een Eritrese achtergrond in Nederland. Het exacte aantal is moeilijk te bepalen, omdat personen die in Eritrea geboren zijn voor de onafhankelijkheid in 1993 officieel in Ethiopië zijn geboren en vaak als Ethiopisch worden geregistreerd. In recent onderzoek wordt een onderscheid gemaakt naar drie golven in de tijd, waarin Eritrese vluchtelingen naar Nederland zijn gekomen, waarbij wordt aangetekend dat deze drie groepen vluchtelingen elk hun eigen kenmerken hebben.⁴

Deze verkenning heeft betrekking op de recente groep Eritrese vluchtelingen die in Nederland asiel heeft aangevraagd. In de periode 2014 tot en met 2016 zijn er 12.554 eerste asielverzoeken door Eritreeërs ingediend. Daarmee vormen de Eritreeërs, na de Syriërs, de tweede grootste groep recent aangekomen vluchtelingen. Omdat in ruim 90% van de gevallen een verblijfsvergunning wordt toegekend aan Eritreeërs die asielaanvragen, is de groep Eritreeërs in Nederland al sterk gegroeid.⁵

Op dit moment is een groot deel van de Eritreeërs die asiel heeft aangevraagd, nog in afwachting van een besluit. Ook in de komende periode zal het aantal Eritrese statushouders in Nederland daarom nog toenemen.

Geslacht, leeftijd en burgerlijke staat

Eritreeërs in Nederland met een verblijfsstatus vormen een heel jonge groep: zo'n driekwart is onder de 30 jaar.⁶ Er zijn de afgelopen jaren meer mannen dan vrouwen naar Nederland gevlucht. Van de Eritreeërs die in 2014 en 2015 een asielverzoek hebben ingediend, is zeven op de tien man.⁷

Het is onduidelijk hoeveel recente Eritrese vluchtelingen er precies alleenstaand, danwel in gezinsverband in Nederland zijn. Gezien de jonge leeftijd van de Eritreeërs zijn het vermoedelijk veel alleenstaanden.

Onder de 12.554 Eritrese vluchtelingen die in de periode 2014-2016 naar Nederland kwamen, bevonden zich in totaal 2.538 Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (AMV'ers). Dit is 20% van de totale groep. Deze jongeren, die hier zonder ouders of meerderjarige familieleden zijn gekomen, staan tot de leeftijd van 18 jaar onder voogdij van Nidos. Nidos probeert AMV's onder de 15 jaar te plaatsen bij pleeggezinnen; oudere jongeren wonen meestal onder begeleiding in een woongroep.⁸

Opleidingsniveau

De geraadpleegde experts schatten het opleidingsniveau van recente Eritrese vluchtelingen niet hoog in. Er komen veel jonge mensen, die hun opleiding nog niet hadden afgerond. Hun onderwijsachterstand is vaak versterkt doordat ze voor hun aankomst in Nederland enkele jaren in een vluchtelingenkamp hebben doorgebracht of lang onderweg zijn geweest.⁹

In het World Development Report van de VN wordt per land het gemiddeld aantal opleidingsjaren aangegeven. Uit deze gegevens blijkt dat Eritrea laag scoort, met 4.1 jaren onderwijs. Ter vergelijking: in Syrië gaat het om 12,3 jaar en in Afghanistan om 9.3 jaar¹⁰. In de Human Development Index wordt Eritrea gerekend als een land met een lage ontwikkeling. Ruim 67% van de Eritrese bevolking is geletterd. Zij zijn 'anders alfabeet', zij kennen het alfabet van het Tigrinya maar niet het Latijnse alfabet. Een deel van deze groep, die ook de middelbare school heeft afgemaakt, is geschoold in het Engels en kent ook het Engelse alfabet. Hoe groot deze groep is, is niet duidelijk. Onder jongeren ligt het percentage geletterden wat hoger: 88%.¹¹

De meest recente Eritrese statushouders spreken weinig Engels, is de ervaring van de geraadpleegde experts. Ook al wordt in Eritrea het Engels onderwezen, in de praktijk blijkt dat men meestal niet meer dan een paar woordjes spreekt. Het Tigrinya, de taal die door de meeste Eritreeërs wordt gesproken, staat ver af van de Indo-Europese talen, waardoor naar inschatting van de deskundigen het extra lastig is om Nederlands te

leren. Door grote verschillen tussen de onderwijssystemen en de arbeidsmarkten in Eritrea en Nederland is het bovendien moeilijk om een goed beeld te krijgen van het niveau van de Eritrese statushouders. Dat Eritrese statushouders vaak jonge mensen zijn, wordt door de deskundigen gezien als een kans. Jonge mensen leren sneller en er zijn meer mogelijkheden om onderwijs te volgen en een Nederlandse startkwalificatie te behalen dan voor oudere vluchtelingen.

Gezondheid

De geraadpleegde experts schatten in dat veel recente Eritrese vluchtelingen kampen met psychosociale- en gezondheidsproblemen ten gevolge van (de aanleiding voor) de vlucht. De vlucht naar Europa is gevaarlijk en heeft voor velen lang geduurd. Tijdens de vlucht zijn veel vrouwen seksueel misbruikt, een onderwerp dat niet vaak besproken wordt, ook omdat men bang is voor stigmatisering.¹² Eritreeërs hebben volgens experts veel psychosociale klachten, bijvoorbeeld stress, piekeren, slapeloosheid en nare dromen. Daarnaast lijken er ook problemen te zijn met alcoholgebruik. Het is belangrijk dat hierover met Eritreeërs het gesprek wordt aangegaan.¹³

Andere gezondheidskwesties die zijn genoemd hebben betrekking op de seksuele en reproductieve gezondheid. In de opvanglocaties is er veel vrijheid, ook onder jongeren op seksueel gebied, maar er is weinig kennis over geslachtsziektes en gezondheid. Met name jongeren zouden gebaat zijn bij gedegen seksuele voorlichting.

Financiële positie

Veel experts zien dat er in de groep recente Eritrese vluchtelingen sprake is van financiële problemen. Men heeft vaak grote schulden gemaakt om de vlucht te kunnen maken. Daarnaast verwacht de familie vaak dat er geld wordt teruggestuurd naar Eritrea, omdat zij ook grote bedragen hebben geïnvesteerd om iemand naar Europa te laten reizen.¹⁴ Dit wordt zeker door jonge vluchtelingen ook als grote druk ervaren. Daarnaast zien experts een groot risico voor het ontstaan van schulden in Nederland. Men mist vaak budgetvaardigheden en men heeft geen kennis heeft van (de werkwijze van) Nederlandse instanties, waarvan men wel afhankelijk is. Zelfs met begeleiding van bijvoorbeeld VluchtelingenWerk zijn er risico's dat men contracten aangaat die men niet kan lezen of dat teveel uitgekeerde toeslagen worden teruggevorderd.

Eritrese (zelf)organisaties in Nederland

Er zijn in Nederland al langer zorgen over de invloed van het Eritrese regime op Eritreeërs die in Nederland zijn gevestigd. Uit recent onderzoek naar de netwerken van Eritrese (zelf)organisaties in Nederland blijkt dat de organisatiegraad binnen de Eritrese

gemeenschap in Nederland hoog is en dat diverse Eritrese (zelf)organisaties beïnvloed zijn door, of druk ervaren van, de Eritrese ambassade of YPFDJ (jongerenpartij van de Eritrese staatspartij de PFDJ). Daarnaast blijkt uit het rapport dat de Eritrese ambassade de keuzes van in Nederland verblijvende Eritreeërs beïnvloedt, bijvoorbeeld door het heffen van de zogenaamde 'disasporatax' (een bijdrage van 2% van het inkomen) als voorwaarde voor het leveren van consulaire diensten.¹⁵ Onderzoek naar de leefsituatie van ruim 90 Eritrese jongvolwassenen in een geclusterde woonlocatie laat een wat ander beeld zien: zij rapporteren in de

praktijk weinig te maken te hebben met de Eritrese autoriteiten in Nederland en lijken hiervoor ook niet (overmatig) bang te zijn.¹⁶

Culturele kenmerken

Er zijn veel culturele verschillen tussen Nederland en Eritrea die volgens de experts ook een effect kunnen hebben op de integratiekansen van Eritrese statushouders. Ten eerste is er sprake van vrij traditionele genderrollen, die de participatie van vrouwen kunnen belemmeren. Religie speelt een belangrijke rol in het leven van Eritreeërs en de inzet van religieuze rituelen wordt ervaren als een oplossing van (gezondheids)problemen. Dit botst met de wijze waarop in Nederland bijvoorbeeld gezondheidszorg is ingericht. Experts benadrukken dat religie een bron kan zijn van psychologische steun en kan helpen om 'op het rechte pad te blijven'. Belangrijk is wel dat er bruggen worden gebouwd naar Nederlandse instanties.¹⁷

Volgens de experts is de afstand tussen Eritrese vluchtelingen en de Nederlandse samenleving – de instanties, maar ook de inwoners – heel groot. Dat komt doordat Eritreeërs afkomstig zijn uit een land en cultuur die in niets lijkt op die in Nederland, maar ook omdat er in Nederland een hoge mate van zelfredzaamheid van burgers wordt verwacht bij het organiseren van complexe zaken. Communicatie met instanties is meestal schriftelijk en digitaal en er is sprake van een ingewikkelde sociale kaart. Als de persoonlijke administratie en communicatie met instanties niet op orde is, ontstaan snel problemen, bijvoorbeeld financieel.

De experts zien een kans voor integratie in de veerkracht van Eritreeërs die naar Nederland zijn gevlucht. Eritreeërs zijn trotse mensen, met ambitie en doorzettingsvermogen. Zij hebben een grote motivatie om een leven op te bouwen en geld te verdienen.

Verder lezen

Deze verkenning geeft gemeenten een eerste, beknopt inzicht in de integratiekansen en – belemmeringen van recente Eritrese statushouders, die zich in gemeenten hebben gevestigd. Eind 2016 zijn twee onderzoeksrapporten verschenen die de positie van (nieuwe) Eritreeërs in Nederland belichten. *Overleven in Nederland*¹⁸ is een onderzoek naar het verloop van de inburgering en de integratiebehoefte van jongvolwassen statushouders die in een geclusterde woonvorm verblijven. De gemeente Nijmegen investeert extra in de sociaal-maatschappelijke integratie van deze 90 jongeren. Het rapport brengt zowel de vragen en behoeften van de jongeren als de ervaringen met de geboden ondersteuning in beeld. Het onderzoek *Niets is wat het lijkt*¹⁹ brengt de netwerken van Eritrese organisaties in Nederland in beeld en schetst de mate en aard van de (buitenlandse) aansturing van Eritrese organisaties in Nederland door de Eritrese overheid.

Slotsom

Uit de literatuur en de kennis en visie van de geraadpleegde experts komt het beeld naar voren dat recente Eritrese statushouders in Nederland een ongunstige uitgangspositie hebben als het gaat om integratie en participatie in de Nederlandse samenleving. In het hier volgende beschrijven we hoe het recent in gemeente gevestigde Eritrese vluchtelingen in de praktijk vergaat.

Wegwijs worden in de gemeente

Interviews met Eritrese statushouders

Voor deze verkenning interviewden we 12 recente Eritrese statushouders. De interviews zijn goeddeels in het Tigrinya uitgevoerd door een 'cultural mediator', een ervaren interviewer met een Eritrese achtergrond. Twee interviews vonden plaats in het Engels. De geïnterviewden zijn geworven door 3 lokale afdelingen van VluchtelingenWerk en uit het netwerk van de cultural mediator.

We hebben zeven mannen en vijf vrouwen geïnterviewd. Twee van hen zijn jongvolwassenen (19 jaar), de overige respondenten zijn tussen 23 en 35 jaar. De respondenten wonen in de randstad. Ze zijn in 2014 (4) of 2015 (8) aangekomen in Nederland. Drie vrouwelijke respondenten zijn met een klein kind naar Nederland gekomen, de overige 9 respondenten kwamen alleen. Acht van de twaalf respondenten hebben partners, kinderen en in één geval een moeder die zij naar Nederland zouden willen laten komen in het kader van gezinshereniging. Alle respondenten zijn bezig met een inburgeringstraject. In de praktijk betekent dat zij twee of drie dagdelen per week naar taalles gaan. Geen van de geïnterviewden heeft werk, twee doen vrijwilligerswerk door op te treden als tolk voor VluchtelingenWerk of individuele Eritrese vluchtelingen. In het land van herkomst hebben drie vrouwelijke respondenten weinig onderwijs genoten en verrichtten zij geen werk buitenshuis; twee respondenten zaten in militaire dienst, een werkte op het land, twee werkten in een winkel, een werkte als kapster en drie zaten nog op school in Eritrea.

Statushouders worden – nadat zij een verblijfsvergunning hebben gekregen – gevestigd in een Nederlandse gemeente. Bij de vestiging en daaropvolgende periode, krijgen zij maatschappelijke begeleiding. Deze bestaat uit praktische hulp, onder andere bij het wegwijs worden in de gemeente, hulp bij de start van inburgering en het stimuleren van participatie en integratie.

In de interviews hebben wij aan Eritrese statushouders gevraagd naar hun woonsituatie en hoe zij hun weg vinden in de gemeente en welke ondersteuning zij hierbij krijgen.

Wonen en woonomgeving

Alle geïnterviewden zijn dankbaar dat zij in Nederland mogen verblijven. Het is hier veilig, je kunt jezelf zijn en zeggen wat je wilt, in tegenstelling tot de situatie in Eritrea die zij zijn ontvlucht.

Ik vind het leuk, mensen zijn aardig, je kunt ze op straat de weg vragen of over de trein of de bus, je wordt goed geholpen. [...] Ik voel me veilig. In Eritrea moest alles van de dictator, hier mag ik zelf bepalen wat ik kan doen ik kan hier meer nadenken over een toekomst dan in Eritrea. (Man, 19 jaar)

De geïnterviewden zijn gevestigd in de randstad en wonen in een stad of stedelijk (buiten)gebied. Alle respondenten die zelfstandig wonen (10) zijn heel blij met hun woning: het is fijn om een eigen plek te hebben. De twee respondenten die huisgenoten hebben, ervaren dit als heel onprettig. Zij geven aan dat het voelt alsof je geen privéruimte hebt.

Helaas woon ik samen met een andere persoon. Hij gaat waarschijnlijk verhuizen, omdat zijn gezin naar Nederland komt. Ik raak helemaal gestrest dat ik opnieuw met een voor mij onbekend persoon moet gaan wonen. (Man, 23 jaar)

Ik heb een huisgenoot. Ik vind het helemaal niet leuk dat ik met een vreemde persoon een woning moet delen. We hebben twee slaapkamers. Desondanks heb ik geen privacy. Het voelt altijd alsof je op je tenen moet lopen. (Man, 26 jaar)

Drie vrouwen wonen samen met een kind, de overigen wonen alleen. Bijna alle geïnterviewden voelen zich eenzaam. In hun omgeving missen ze het contact met burens en landgenoten. In het volgende hoofdstuk gaan we hier dieper op in. Twee vrienden die zijn geïnterviewd, slapen om de beurt bij elkaar thuis om niet alleen te hoeven zijn.

De geïnterviewden die in een stad wonen zijn (zeer) tevreden over de woonomgeving. In de stad wonen veel verschillende mensen,

waaronder ook landgenoten. Dat vindt men fijn. Daarnaast biedt de stad veel voorzieningen en de mogelijkheid om erop uit te gaan.

Ik ben heel blij dat ik in een stad woon met veel verschillende mensen. In een kleine stad of dorp, zou ik er ongelukkig zijn en me opgesloten voelen. (Man, 30 jaar)

Ik vind het leuk in Amsterdam, hier wonen allemaal verschillende mensen, het is wel makkelijk om hier werk te vinden. En er wonen veel Eritrese mensen, dat is belangrijk, want die kunnen me ook helpen met een baan. (Man, 19 jaar)

Ik vind het fijn om hier te wonen, omdat de Eritrese kerk hier is. (Man2, 19 jaar)

De respondenten die buiten de stad wonen, zijn minder tevreden: Zij vinden de woonomgeving saai en vertellen dat zij ver moeten reizen naar voorzieningen, zoals de taalles, de kerk of winkels, maar ook dat zij op afstand wonen van landgenoten.

Het is best rustig hier. Ik zou best centraler willen wonen. (Vrouw, 27 jaar)

Ik zou liever in een grotere stad willen wonen, waar ik gemakkelijk naar de kerk kan gaan. (Vrouw, 28 jaar)

Begeleiding

De geïnterviewden spreken nog geen Nederlands en slechts twee van hen kunnen zich redden in het Engels. Men is daarom sterk afhankelijk van hulp.

Een vluchteling is altijd afhankelijk van anderen. (Vrouw, 28 jaar)

In de praktijk krijgen de geïnterviewden vooral hulp van VluchtelingenWerk.

Als ik vragen heb, maak ik een afspraak met VluchtelingenWerk en laat het door hen regelen. Als ik het zelf zou moeten regelen, dan zou het helemaal mis gaan. (Man, 30 jaar)

Als ik brieven van instanties krijg, ga ik naar VluchtelingenWerk. (Man, 26 jaar)

Daarnaast krijgen sommigen hulp van Eritreeërs (die al langer in Nederland verblijven) en maatschappelijke organisaties, zoals een kerk, die een laagdrempelig inloopsprekuur heeft voor nieuwkomers in de wijk.

De geïnterviewden vinden het ontzettend lastig om een beeld te krijgen van de (gemeentelijke) instanties en de zaken die geregeld

moeten worden met betrekking tot huisvesting, het aanvragen van een uitkering, toeslagen, het starten van een procedure tot gezinshereniging, toegang tot de gezondheidszorg, etc. Rechtstreeks communiceren is met instanties is niet mogelijk vanwege de taalbarrière. Er ontstaan gemakkelijk misverstanden doordat contacten altijd via derden moeten verlopen en een aantal geïnterviewden heeft het idee dat instanties (voor) oordelen hebben over Eritreeërs. Ze voelen zich machteloos omdat zij door de taalbarrière deze vooroordelen niet kunnen weerspreken of uit de weg kunnen ruimen. Zij maken daarbij een vergelijking met Syrische statushouders, die met het Arabisch dat zij spreken, bij instanties wél worden begrepen.

Door de taalbarrière missen we belangrijke informatie. Voor Syriërs is alles makkelijker, omdat er overal mensen worden ingezet die Arabisch spreken. Ik vraag me af waarom niemand echt goed naar onze behoeftes luistert. (Man, 23 jaar)

Ik heb geen moeite hier mijn weg te vinden, maar voor een Eritreeër ben ik een uitzondering. Verschillende mensen en instanties gaan met mij anders om dan met de meeste Eritrese vluchtelingen, omdat ik goed Engels spreek. Ik weet dat ik een bofkont ben. (Man, 35 jaar)

De respondenten vinden de Nederlandse bureaucratie ingewikkeld en zijn hier niet in thuis. Als voorlichting en hulp uitblijven, dan lukt het niet om noodzakelijke zaken te regelen.

De eerste maanden heb ik het heel moeilijk gehad. Ik wist niet dat ik zorg- en huurtoeslag moet aanvragen. Daardoor stapelden mijn schulden zich op. Ik heb met mijn zoontje hongergeleden. Het was zo erg dat we soms zonder eten gingen slapen. Gelukkig heb ik Eritreeërs leren kennen die me meenamen naar het inloopsprekuur. Daar voelde ik me voor het eerst gehoord. (Vrouw2, 26 jaar)

Daarbij werkt belemmerend dat Eritreeërs naar eigen zeggen, afwachtend zijn, en niet snel hun behoefte aan hulp of ondersteuning kenbaar zullen of kunnen maken. Ook hier maken diverse respondenten vergelijkingen met andere vluchtelingen in Nederland.

Ik ben hier vrij, maar ik blijf denk ik altijd benadeeld. Hoe kan ik me hier thuis voelen terwijl ik zie dat Syrische vluchtelingen een voorkeursbehandeling krijgen. Wij Eritreeërs hebben te veel respect voor de autoriteiten, omdat we het niet anders kennen. Wij zijn onderdanig en beleefd. Syriërs zijn veeleisend. En ze krijgen vaak wat ze vragen, terwijl wij door de instanties als kleine kinderen worden weggezet. (Man, 28 jaar)

Wij Eritreeërs moeten proberen minder verlegen te zijn en ook niet te bescheiden. Als ons gevraagd wordt welke kwaliteiten wij hebben, dan zeggen we dat we die niet hebben. Zo zijn wij opgevoed. Het is moeilijk om los te komen van je opvoeding. (Vrouw, 27 jaar)

De geïnterviewden zien verschillende oplossingen waardoor zij – op termijn – meer zelfredzaam kunnen worden.

Allereerst vertellen de geïnterviewden dat zij behoefte aan voorlichting en ondersteuning in de eigen taal. Men wil in de eigen taal informatie krijgen over zaken die van belang zijn bij het wegwijs worden en integreren in Nederland. Van personen die deze voorlichting in de eigen taal geven, verwachten zij dat deze ook zullen functioneren als een soort culturele ‘go-between’, die kan bijdragen aan het vergroten van de kennis van Nederlandse professionals en vrijwilligers met betrekking tot Eritreeërs.

Het zou beter zijn als we voorlichting in onze eigen taal krijgen aangeboden. Ik kom veel onbegrip en minachting bij instanties tegen. Jullie zouden jullie mensen ook moeten scholen en betrouwbare informatie moeten geven over verschillende vluchtelingengroepen. Iedere vluchteling heeft veel leed gezien en ervaren. Ik ben in Libië vijf maanden in gevangenis geweest. [...]. Op de boot richting Europa zijn veel mensen verdronken. Dat alles en nog veel meer zouden instanties moeten weten om ons te begrijpen en ons te helpen integreren. Wij willen geen medelijden, wij vragen begrip voor de situatie waarin wij ons bevinden. (Man, 23 jaar)

De gemeente en VluchtelingenWerk vergeet dat wij mensen zijn. Ze behandelen ons vaak als een nummer. Ze tonen geen respect voor ons. We worden vaak gekleineerd. Volgens mij zou het beter werken als Eritrese professionals worden ingezet om ons te helpen. Zij kunnen een brug bouwen tussen verschillende instanties en Eritrese vluchtelingen (Vrouw2, 26 jaar)

Diverse respondenten zouden daarnaast willen dat er méér hulp en ondersteuning beschikbaar komt voor nieuwkomers, zodat zaken waarmee alle nieuwkomers te maken krijgen, geregeld worden.

Iedereen die in een gemeente gaat wonen, zou automatisch bij een huisarts en een tandarts moeten worden ingeschreven. Dan ontstaan minder problemen. Het voelt alsof iemand die niet kan zwemmen in het water wordt gegooid. (Vrouw2, 26 jaar)

Tot slot is door een aantal respondenten genoemd dat Eritreeërs zelf moeten veranderen en zich assertiever en zelfredzamer moeten opstellen.

Je kan alles doen nu je in Nederland bent, je moet hard werken, goed contact met mensen hebben. Probeer alles uit je eigen land te vergeten en bouw je leven opnieuw op. Kijk naar je toekomst niet naar vroeger. Ik ken veel mensen waarvan hun vrienden op zee zijn doodgegaan, sommige mensen hebben veel problemen, vermiste familie, zij denken niet aan om Nederlands te leren, zij zijn bezig met hun problemen, of ze zijn te oud om Nederlands te leren, maar pas als je Nederlands leert, kun je een baan vinden. Probeer het wel te doen, ook als je oud bent, gewoon beginnen. Voor mij was het ook lastig maar nu ben ik gelukkig. Je moet hard werken zelf want je hebt een diploma en werkervaring nodig hier, maar dan zijn er wel veel mogelijkheden. (Man, 19 jaar)

Het dagelijks leven

Hoe ziet het dagelijks leven van de geïnterviewden eruit? Welke stappen ondernemen zij om een leven in Nederland op te bouwen? En met wie hebben zij contacten?

Zorgen om gezinsleden

Acht van de twaalf geïnterviewden willen een partner en/of kinderen naar Nederland halen en zijn hier mee bezig. Het feit dat geliefden elders zijn – in onveilige omstandigheden – en dat ze geen invloed kunnen uitoefenen op het proces van gezinshereniging, maakt dat deze geïnterviewden met weinig anders bezig kunnen zijn.

Ik heb geprobeerd mijn zoon van 10 naar Nederland te halen. Hij verblijft in een vluchtelingenkamp in Ethiopië en hij heeft daar geen begeleiding. [...] Ik ga twee keer drie uur naar school, ik kan niets doen. Ik heb het gevoel dat ik gek word door de zorgen om mijn zoon. [...] Ik heb om gezinshereniging gevraagd, maar het is nog niet gelukt. [...] Ik ben van mijn gezin gescheiden. Tot nu toe heb ik gevochten, langzaam verlies ik mijn vechtlust en mijn levensmoed. (Vrouw, 28 jaar)

Zorgen om familie elders beïnvloeden de (mentale) gezondheid. Gezinshereniging wordt gezien als voorwaarde om een volwaardig bestaan in Nederland op te bouwen. Totdat aan deze volwaarde is voldaan, staan andere activiteiten op een laag pitje.

Het leren van de Nederlandse taal: wel theorie, geen praktijk

De geïnterviewden vertellen dat zij bezig zijn met een inburgeringscursus. De cursus is over het algemeen 2 of 3 dagdelen per week, telkens 3 uur. Sommigen zijn net begonnen, maar in het algemeen lijken de vorderingen tot nu toe mager. De meeste geïnterviewden spreken niet of nauwelijks Engels. Dit maakt het nog lastiger om Nederlands te leren. Maar het belangrijkste euvel is toch wel dat men in de praktijk niet oefent met de Nederlandse taal. De geïnterviewden verwachten dat zij het Nederlands door enkel het volgen van inburgeringslessen niet voldoende onder de knie zullen krijgen.

Je leert de theorie op school, maar als je geen praktijkervaring hebt, dan leer je de taal en de cultuur niet. (Vrouw, 26 jaar)

Je kunt niet Nederlands praten als je alleen maar elke dag naar taallessen gaat. Je moet met Nederlandse mensen praten. (Man, 19 jaar)

De geïnterviewden zijn er sterk van doordrongen dat het van belang is om goed Nederlands te spreken, wil men succesvol een leven kunnen opbouwen.

Ik wil contact met Nederlanders. Dat kan ik alleen bereiken als ik werk. Zonder praktijkervaring met Nederlanders zullen ze altijd vreemde wezens voor ons blijven. (Man, 23 jaar)

Het is belangrijk om de Nederlandse taal te leren. Zonder taal ben je 'stom en doof'. Als je de inheemse taal spreekt, gaat de rest vanzelf. (Man, 28 jaar)

Verveling en eenzaamheid

De geïnterviewden hebben – buiten de inburgeringslessen die zij volgen – over het algemeen geen andere dagbesteding, met uitzondering van twee respondenten die op vrijwillige basis in samenwerking met VluchtelingenWerk landgenoten helpen.

Ik heb taallessen, 3 keer 3 uur per week. [...] In mijn vrije tijd kijk ik veel tv, omdat ik niet weet wat ik anders zou moeten doen. Ik verveel me. (Man, 26 jaar)

De meeste geïnterviewden hebben contact met landgenoten. Een aantal bezoekt een kerk, waar men landgenoten treft.

Ik leef naar het weekend toe. Dan kan ik naar de Eritrese orthodoxe kerk. (Man, 23 jaar)

De contacten met landgenoten zijn een belangrijke bron van onderlinge steun, zeker gezien het gebrek aan andere (sociale) verbanden (zie hieronder).

Ik heb een vriendin die naast mij woont, zij komt ook uit Eritrea, we zitten samen op school. We helpen elkaar. Verder heb ik niet veel mensen. (Man, 19 jaar)

Mijn enige vertrouwenspersoon is mijn vriend T. We kennen elkaar al uit Asmara, en zijn elkaar hier in Nederland tegengekomen. Gelukkig wonen we dicht bij elkaar. (Man, 35 jaar)

Voor onderlinge steun is het fijn als er landgenoten in de eigen woonomgeving aanwezig zijn.

Ik ben vooral blij dat hier in de omgeving veel Eritreeërs wonen. Anders zou ik het niet hebben gered. Verwacht niet dat je wordt

geholpen door VluchtelingenWerk of de gemeente. Probeer Eritreeërs te leren kennen die jou kunnen helpen. (Vrouw, 29 jaar)

Alle respondenten vertellen dat zij geen, of heel weinig contact hebben met Nederlanders, terwijl zij dit heel graag zouden willen. Het feit dat de respondenten nog geen of weinig Nederlands spreken, staat het contact in de weg, maar men vindt Nederlanders ook afstandelijk en het lijkt alsof zij weinig tijd hebben voor bijvoorbeeld hun burens.

Ik heb goed contact met mijn burens. Ze komen soms bij mij over de vloer. Ik ben nooit bij hen thuis geweest. Nederlanders zijn heel afstandelijk. Het is moeilijk om contact met ze te maken. (Man, 35 jaar)

Contact met Nederlanders is belangrijk om onderdeel te kunnen worden van de samenleving. De geïnterviewden willen graag contact om in de praktijk de Nederlandse taal onder de knie te krijgen.

Alle burens werken. We hebben geen contact met elkaar. Ze groeten altijd zonder te praten. Verder heb ik geen contacten. Iedereen die ik in het AZC heb leren kennen, woont ver weg. [...]. Ik zou het leuk vinden om in een druk bezocht café te werken, zodat ik door contact met gasten de taal sneller ga leren. Zo zou ik ook langzamerhand mijn angst en schuwheid de baas worden. (Man, 26 jaar)

Ook hier constateren de geïnterviewden dat zij – in de inburgeringslessen – in theorie horen hoe het er in Nederland toegaat, maar dat zij hiervan zelf in de praktijk nog geen onderdeel zijn.

Ik zou graag willen dat VluchtelingenWerk of de gemeente ons aan het begin helpt om met Nederlands contact te maken. Dat zou ons helpen om de taal te leren en een netwerk op te bouwen. We leren over Nederlandse normen en waarden, zonder direct in aanraking te komen met Nederlandse mensen en dat is heel jammer. (Man, 26 jaar)

Ik zou graag met Nederlanders contact willen. Wij horen van andere Eritreeërs hoe Nederlanders zijn en hoe ze denken. Maar ik wil het zelf kunnen beoordelen en deel uitmaken van de maatschappij. (Vrouw, 26 jaar)

Financiële zelfredzaamheid

De geïnterviewden vertellen dat zij met de bijstandsuitkering die zij van de gemeente ontvangen niet, of nauwelijks uitkomen. De meesten vertellen dat zij minder activiteiten en contacten buitenshuis hebben dan zij zouden willen, door geldgebrek.

Als ik soms een beetje geld heb, ga ik in het weekend naar mijn vriendinnen in Rotterdam. Zondags probeer ik naar de kerk te gaan. Maar ik ben twee maanden niet geweest, omdat ik de reiskosten niet kon betalen. (Vrouw, 26 jaar)

Geldzorgen kunnen ook een bron van schaamte zijn, die contacten buitenshuis in de weg staan.

Zonder geld kun je niets doen. Ik heb ook geen zin om met mijn landgenoten af te spreken. Ik wil niet dat ze zien dat mijn situatie verslechtert. Iedereen heeft zijn eigen problemen. (Vrouw, 26 jaar)

Uit de interviews blijkt dat een flink deel van de geïnterviewden regelmatig geld naar achtergebleven familieleden stuurt. Dit kan deels verklaren waarom men met de uitkering niet uit komt.

Ik heb niet voldoende geld. Ik moet ook nog regelmatig geld naar mijn zoon sturen. (Vrouw, 28 jaar)

Ik vind het financieel soms heel moeilijk, omdat je je niets extra's kunt veroorloven. Ik stuur ook regelmatig geld naar mijn gezin. (Man, 35 jaar)

De meeste respondenten zien een betaalde baan als oplossing voor geldproblemen. Niet alleen omdat werkenden meer geld te besteden hebben dan bijstandsgerechtigden, maar ook omdat men graag wil werken en een steentje wil bijdragen aan de Nederlandse samenleving.

Ik wil niet ondankbaar overkomen, maar met de uitkering kan ik alleen slapen en eten, voor andere dingen blijft geen geld over. Ik vraag ook niet om meer geld, maar om werk, zodat ik mijn eigenwaarde kan terugkrijgen. (Man, 26 jaar)

Ambities

Welke ambities hebben de geïnterviewden voor de toekomst en denken zij dat zij deze kunnen realiseren?

We noemden al dat de meerderheid bezig is met gezinshereniging. Daarnaast wil men graag snel aan het werk om geld te verdienen en om – zoals op dit moment het geval is – niet langer afhankelijk te zijn van hulp en ondersteuning.

Ik wil niet afhankelijk zijn van een uitkering. Ik voel me net een invalide bedelaar. Ik wil werken en mijn eigen geld verdienen. Mijn waardigheid krijg ik pas terug als ik mijn eigen geld verdien. Ik heb door mijn verleden veel stress en hier raak ik nog meer van in de stress. Rijkdom is niet afhankelijk van geld. Rijkdom betekent voor mij fysieke en mentale gezondheid. Als je alles cadeau krijgt, word

je niet blij. Als volwassen mens krijg je pas voldoening als je je eigen geld verdient. (Man, 23 jaar)

Van de twaalf geïnterviewden zijn twee jonge mannen betrekkelijk optimistisch gestemd over hun toekomstig perspectief op de arbeidsmarkt. Zij volgen inburgeringslessen op een ROC, waar zij na het behalen van het inburgeringsexamen, willen instromen in een beroepsopleiding. Een vrouwelijke respondent zegt nog niet op de hoogte te zijn van de mogelijkheden, maar hoopt dat zij in de praktijkervaring mag opdoen, om de kans op werk te vergroten.

Ik wil een korte opleiding als kapster of als schoonheidsspecialiste gaan volgen om te kunnen werken. In andere landen mag je eerst praktijkervaring opdoen en dan gaan werken. Hopelijk is dat ook hier mogelijk. Ik hoor van mensen die hier al langer zijn, dat het onmogelijk is om betaald werk te vinden. (Vrouw2, 26 jaar)

De overige geïnterviewden hebben veel minder duidelijke plannen om hun ambitie om snel te gaan werken, te realiseren.

Conclusies en aanbevelingen

Deze verkenning geeft gemeenten en hulpverleners informatie over de achtergrond en leefsituatie van Eritrese statushouders die zich recent in gemeenten hebben gevestigd. Doel hiervan is om inzichtelijk te maken welke integratiekansen – en belemmeringen Eritrese statushouders ervaren en welke rol gemeenten, instellingen en burgers kunnen spelen bij het bevorderen van de integratie van deze groep. De focus van deze verkenning ligt op Eritrese vluchtelingen die sinds 2014 naar Nederland zijn gekomen.

Tussen 2014 en 2016 hebben 12.554 Eritreeërs een eerste asielverzoek ingediend. Verreweg de meeste van hen krijgen een verblijfsvergunning en door gezinshereniging zal de komende jaren het aantal Eritrese statushouders toenemen.

Eritreeërs in Nederland met een verblijfsstatus vormen een heel jonge groep: zo'n driekwart is onder de 30 jaar. Er zijn de afgelopen jaren meer mannen dan vrouwen naar Nederland gevlucht. Van de Eritreeërs die in 2014 en 2015 een asielverzoek hebben ingediend, is zeven op de tien man.

Het overgrote deel is laagopgeleid en velen hebben geen afgeronde opleiding. Hoewel in Eritrea op school Engels wordt onderwezen, spreken de meeste vluchtelingen geen Engels. Volgens experts kampen ze met psychosociale- en gezondheidsproblemen ten gevolge van (de aanleiding voor) de vlucht. Zij ervaren veel psychosociale klachten, bijvoorbeeld stress, piekeren, slapeloosheid en nare dromen, die hen in het dagelijks leven hinderen.

Veel recente Eritrese statushouders kampen met financiële problemen: men heeft vaak grote schulden gemaakt voor de vlucht en familieleden verwachten dat er geld wordt gestuurd. Daarnaast zijn er grote risico's op het oplopen van schulden in Nederland, door onbekendheid met de werkwijze van Nederlandse instanties en het ontbreken van budgetvaardigheden.

De organisatiegraad binnen de Eritrese gemeenschap is hoog. Uit recent onderzoek blijkt dat diverse Eritrese (zelf)organisaties beïnvloed worden door of druk ervaren van de Eritrese ambassade of de (jongeren)partij van de Eritrese staatspartij. Over de mate waarin individuele Eritreeërs te maken hebben met de ongewenste beïnvloeding die zij juist wilden ontvluchten, lopen de onderzoeksresultaten uiteen.

Daarnaast bestaan er grote culturele verschillen tussen Nederland en Eritrea. Deze hebben effect op de integratiekansen van Eritrese statushouders.

We interviewden 12 Eritrese vluchtelingen die zich recent in een gemeente hebben gevestigd. Daardoor kregen we een beeld van de wijze waarop men in Nederland wegwijs wordt (gemaakt) en met welke uitdagingen Eritrese statushouders te maken krijgen. De geïnterviewden zijn dankbaar dat zij in Nederland mogen verblijven en voelen zich hier veilig. Ze zijn vooral tevreden over hun woonomgeving als er voldoende voorzieningen en landgenoten in de buurt zijn.

De mensen die wij hebben geïnterviewd spreken nog geen Nederlands en slechts in enkele gevallen Engels. Dit maakt hen zeer afhankelijk van hulp. Ze krijgen maatschappelijke begeleiding van VluchtelingenWerk; sommigen krijgen daarnaast hulp van een kerk of landgenoten die al langer in Nederland verblijven. De meeste geïnterviewden hebben echter (veel) meer hulp en ondersteuning nodig dan zij op dit moment krijgen. Dat komt mede omdat de systemen in Nederland ver af staan van wat zij van huis uit gewend zijn. De geïnterviewden zijn zeer gefrustreerd over het feit dat ze altijd anderen nodig hebben om met instanties te communiceren en zaken te regelen. Ze hebben het idee dat Nederlandse gemeenten en instanties niet afweten van Eritrea en Eritreeërs, waardoor er gemakkelijk misverstanden ontstaan en men zich niet begrepen en geholpen voelt.

Het dagelijks leven van de meeste geïnterviewden staat in het teken van zorgen om achtergebleven familieleden. Men wil de familieleden naar Nederland laten komen, maar tot op heden lukt dit niet. Ook hierdoor is het lastig om te focussen op het opbouwen van een nieuw leven.

Alle geïnterviewden zijn bezig met de verplichte inburgering. In de praktijk betekent dit dat ze twee- of driemaal per week drie uur taalonderwijs krijgen. Hoewel sommigen net zijn begonnen, lijken de vorderingen tot nu toe beperkt. Niemand verwacht dat ze louter op basis van de lessen Nederlands leren spreken. De praktijk ontbreekt: de geïnterviewden komen niet of te weinig in situaties waarin zij het Nederlands kunnen oefenen.

Op een enkeling na hebben de geïnterviewden geen andere dagbesteding dan de inburgeringslessen. Ze gaan zich vervelen en voelen zich eenzaam. Er is nauwelijks sprake van contact met 'gewone' Nederlanders. De mensen die we spraken, ervaren dit als het grootste obstakel om hier succesvol een leven op te bouwen. Maar naast het probleem dat ze de taal niet goed leren, weten ze ook niet hoe het er hier aan toegaat, wat bijvoorbeeld de Nederlandse omgangsvormen zijn. En: men kent niemand die hen vooruit kan helpen.

Alle geïnterviewden hebben problemen met rondkomen. Een aantal stuurt geld naar familie in Eritrea. De meesten zeggen dat ze daarvoor op activiteiten buitenshuis bezuinigen. De geïnterviewden willen graag snel aan het werk om geld te verdienen en niet langer afhankelijk te zijn van instanties en ondersteuning. Op een enkele uitzondering na, hebben zij echter nog geen concrete ideeën hoe deze wens te realiseren.

Uit onze verkenning komt een somber beeld naar voren: de Eritreeërs komen letterlijk en figuurlijk van ver, de afstand tussen Nederland en Eritrea is zeer groot. Dit maakt hun integratie voor hen en Nederland een grote opgave. De geboden ondersteuning blijkt onvoldoende en de verplichte inburgering biedt te weinig handvatten om succesvol in de Nederlandse samenleving te kunnen integreren. Daarom doen wij hier de volgende aanbevelingen voor gemeenten.

Aanbevelingen

Ondersteuning op maat

De huidige ondersteuning tijdens en na vestiging in de gemeente is onvoldoende intensief en onvoldoende op maat voor de Eritrese statushouders. De veronderstellingen rondom zelfredzaamheid die aan de verplichte inburgering ten grondslag liggen, stroken niet met de uitgangspositie van deze statushouders. Organiseer voor hen daarom laagdrempelige en cultuursensitieve ondersteuning, met in ieder geval:

- (Groepsgewijze) voorlichting in de eigen taal over (de werking van) Nederlandse instituties en de basiseisen aan het persoonlijk functioneren die deelname aan de Nederlandse samenleving stelt, gekoppeld aan een individuele begeleiding op maat. Hiervoor kan worden aangesloten bij de huidige maatschappelijke begeleiding die alle nieuwe statushouders in gemeenten krijgen.
- De inzet van betrouwbare tolken of 'cultural mediators' die in de eigen taal informatie en steun bieden. Deze mediators kunnen daarnaast fungeren als bruggenbouwers die professionals en organisaties voorlichten over de uitgangspositie van Eritrese statushouders en beide partijen helpen elkaar te vinden.
- Aanbieden van deze ondersteuning op 'vindplaatsen': op plekken en bij (in)formele organisaties waar nieuwe statushouders al gemakkelijk de drempel nemen.

Inburgering: intensief en via participatief leren

In gemeenten wordt inmiddels werk gemaakt van het gelijktijdig in plaats van volgtijdelijk aanbieden van activiteiten gericht op integratie. Niettemin blijkt in de praktijk dat recente Eritrese statushouders zich na vestiging in de gemeente langere tijd uitsluitend richten op de verplichte inburgering. Het scholingsaanbod waarvan men gebruik maakt is over het algemeen laagintensief: het gaat om slechts enkele dagdelen per week. De rest van de week blijft daardoor ongevuld. Experts én vluchtelingen benadrukken dat eerst de Nederlandse taal leren een belangrijke, zo niet dé belangrijkste voorwaarde is om te integreren en te participeren in de Nederlandse samenleving. Op dit moment zitten Eritrese statushouders gevangen in een vicieuze cirkel: omdat ze onvoldoende Nederlands spreken, kunnen ze nog niet deelnemen aan activiteiten gericht op integratie.

En doordat ze daar nog niet aan deelnemen, ontbreken kansen om de Nederlandse taal in praktijk te leren. De sleutel ligt dus in het intensiever leren van het Nederlands. We geven de voorkeur aan participatief leren, ook voor stappen in de richting van opleiding en werkrelevante praktijkcontexten. Het biedt in dit geval de beste kansen en motiveert tot meer inzet. Biedt daarom een (groepsgewijs) inburgeringsprogramma aan, waarbij het Nederlands leren in de praktijk centraal staat en waarin een grondige oriëntatie wordt geboden op mogelijkheden voor opleiding en werk. Een dergelijk programma kan bijvoorbeeld bestaan uit taalstages en het opdoen van werkervaring in een beschutte omgeving.

Inzet op behalen van startkwalificaties

De meerderheid van de recente Eritrese statushouders is jonger dan 30 jaar. Als men al werkervaring in Eritrea heeft opgedaan, dan is die lang niet altijd bruikbaar in Nederland. Daarnaast is er nog weinig sprake van een grondige en realistische oriëntatie op een loopbaan in Nederland. Men wil snel 'aan het werk', maar is zich er niet altijd van bewust dat het behalen van een Nederlandse startkwalificatie hiervoor de beste kansen biedt. Het is belangrijk dat Eritreeërs voldoende gelegenheid krijgen om te begrijpen wat realistische beroepsmogelijkheden zijn en welke opleidingen daarvoor nodig zijn. Alleen zo kunnen ze een gefundeerde en gemotiveerde keuze maken. Bied (jongvolwassen) Eritreeërs een loopbaanoriëntatietraject en -begeleiding op maat, zodat uitval of vertraging zo veel mogelijk wordt voorkomen. Duale trajecten, waarin werken en leren gecombineerd worden, lijken het best tegemoet te komen aan hun wens om snel aan de slag te gaan.

Vergroten van (informele) netwerken

De behoefte aan contact met 'gewone' Nederlanders is groot. Maar het contact tussen Eritreeërs en buurtgenoten komt niet vanzelf van de grond. De taalbarrière is daarvan een belangrijke oorzaak, maar ook wordt een culturele afstand ervaren. Er zijn formele en informele vrijwilligersorganisaties die iets willen betekenen voor nieuwkomers. Stimuleer en faciliteer deze organisaties, zodat zij een rol kunnen spelen in het vergroten van de sociale netwerken van de statushouders en zo ook bijdragen aan het Nederlands leren. Bijvoorbeeld via maatjesprojecten, uitwisselingsbijeenkomsten in de buurt (bijvoorbeeld samen eten) en het laten aansluiten van de Eritreeërs als vrijwilliger bij lokale vrijwilligersorganisaties.

Noten

- 1 IND BIC, 2016:4.
- 2 Op 1 december 2016 organiseerden Pharos en Kennisplatform Integratie & Samenleving een bijeenkomst voor ongeveer 50 deelnemers die zich professioneel of vrijwillig bezighouden met de integratie van Eritrese statushouders. Doel van de bijeenkomst was om kennis te delen en in kaart te brengen wat nodig is om te integratiekansen van Eritrese vluchtelingen te vergroten.
- 3 We hebben 10 experts uit de wereld van de wetenschap, zorg & welzijn en journalistiek geïnterviewd aan de hand van een topiclijst. Hoofdonderwerpen waren: kenmerken van het land van herkomst; kenmerken recente Eritrese vluchtelingen; aankomst en leefsituatie in Nederland, ondersteuningsvragen en behoeften.
- 4 DSP Groep (2016). Niets is wat het lijkt. Eritrese organisaties en integratie. DSP-groep Amsterdam, Universiteit Tilburg.
- 5 Vluchtelingenwerk (2016) Bescherming in Nederland, geraadpleegd op 22 november 2016. <https://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/cijfers/bescherming-nederlandmensen>.
- 6 CBS (2016a) Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering, 1 januari. Geraadpleegd op 22 november 2016 <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=0&D3=0,121-130&D4=a&D5=64&D6=i&HDR=G5,T,G3,G2,G4&STB=G1&VW=T>.
- 7 CBS (2016b) Asielverzoeken; nationaliteit, geslacht en leeftijd 2007-2016. Geraadpleegd op 22 november 2016 <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=81478NED&D1=a&D2=a&D3=0-2&D4=0,10&D5=16,33,50,67,84,101,118,135,152&HDR=T,G4&STB=G1,G2,G3&VW=T>.
- 8 Pharos. (2016). 'Van ver gekomen...': Een verkenning naar het welzijn en de gezondheid van Eritrese vluchtelingen. Utrecht: Pharos.
- 9 Pharos, ibid.
- 10 De gegevens zijn onderdeel van de Human Development Indicators en drukken het aantal verwachte schooljaren bij geboorte uit. Zie: Human Development Reports, VN (2015).
- 11 UNESCO (2012a). Adult and youth literacy, 1990-2015; Analysis of data for 41 selected countries. (<http://www.uis.unesco.org/literacy/Documents/UIS-literacy-statistics-1990-2015-en.pdf>).
- 12 UNESCO (2012a). Adult and youth literacy, 1990-2015; Analysis of data for 41 selected countries. (<http://www.uis.unesco.org/literacy/Documents/UIS-literacy-statistics-1990-2015-en.pdf>).
- 13 Pharos, ibid.
- 14 Pharos, ibid.
- 15 DSP Groep (2016). Niets is wat het lijkt. Eritrese organisaties en integratie. DSP-groep Amsterdam, Universiteit Tilburg.
- 16 Ferrier, J. & Massink, L. (2016). Overleven in Nederland. Onderzoek naar het verloop van de inburgering en de integratiebehoeften van Eritrese statushouders (18-23 jaar) op de geclusterde woonlocatie op de Griftdijk in Lent. Precies Advies.
- 17 Pharos, 2016.
- 18 Ferrier & Massink (2016), ibid.
- 19 DSP Groep (2016) ibid.

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs: Drs. M.J. de Gruijter
I.D. Razenberg, MSc
Ontwerp: Design Effects
Foto cover: Hollandse Hoogte
Opmaak: Ontwerppartners.nl
Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving /Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-800-9

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2017.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving.

Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Kennisplatform Integratie & Samenleving is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie

T 030 230 32 60 E info@kis.nl I www.kis.nl

